

Lakivaliokunnan mietintö n:o 7 hallituksen esityksen johdosta laiksi lapsen elatuksesta annetun lain 11 §:n muuttamisesta

Eduskunta on päätöspöytäkirjan ottein 29 päivältä syyskuuta 1981 lähettänyt lakivaliokunnan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 110.

Valiokunnassa ovat asian johdosta olleet kuultavina lainsäädäntöneuvokset Matti Savolainen ja Ritva Halme-Kauranen oikeusministeriöstä, hallitusneuvos Ilkka Suojarasmi sosiaali- ja terveysministeriöstä, lakimies Taisto Ahvenainen Suomen Kunnallisliitosta, elatusvaraosaston osastopäällikkö Vesa Virtanen Helsingin kaupungin lastensuojeluvirastosta, oikeusneuvosmies Irja Rossi Helsingin raastuvanoikeudesta, puheenjohtaja, asianajaja Erkki-Juhani Taipale Suomen Asianajajaliitosta, varapuheenjohtaja Raita Pennanen Yksinhuoltajien Liitto ry:stä ja sihteeri Jyrki Arkiomaa Elatusvelvollisten Liitto ry:stä.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että vahvistettua elatusapua voitaisiin muuttaa olosuhteissa tapahtuneiden olennaisten muutosten johdosta, jos se on sekä lapsen että elatusapua suorittavan vanhemman olot huomioon ottaen kohtuullista. Lainmuutos on tarkoitus saattaa voimaan vuoden 1982 alusta.

Valiokunta on käsitellyt asian ja hallituksen esityksen perusteluihin viitaten pitää lakiehdotusta tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Asiaa käsitellessään valiokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota seuraaviin näkökohtiin.

Lapsen edun mukaista on, että elatusavun määrälle turvataan tietty pysyvyys. Samalla on kuitenkin tärkeätä, että elatusavun määrä mahdollisimman hyvin vastaa sekä elatusapua saavan lapsen että elatusapua suorittavan vanhemman kulloisiakin olosuhteita. Voimassa oleva elatusavun muuttamista koskeva, liian tiukaksi osoittautunut säännös vaikeuttaa olosuhteissa tapahtuneiden muutosten huomioon ottamista. Valiokunta puoltaa kuitenkin edelleen määrään ”olennainen” säilyttämistä olo-

suhteiden muutosten luonnehdinnassa, koska lapsen elatuksen turvaamiseksi ei lyhytaikaisten tai vähäisten muutosten tulisi vaikuttaa elatusavun määrään.

Määräajoin suoritettavan elatusavun sitominen elinkustannusindeksiin on osoittautunut taroituksenmukaiseksi, koska rahanarvon muuttuessa vahvistetun elatusavun ostoarvo täten säilyy ennallaan. Samalla tämä sidonnaisuus on yleensä elatusavun maksajalle varsin kohtuullinen, koska yleinen ansiotasoindeksi on noussut elinkustannusindeksiä enemmän. Kaikkien elatusavun maksajien ansiotaso ei kuitenkaan kohtaa yleistä ansiotasoa vastaavasti vaan säilyy ennallaan tai laskee. Tällöin elatusapu saattaa muodostua kohtuuttomaksi maksuvelvollisen kannalta ja olla epäsuhtainen sekä lapsen että maksusuorittajan taloudellisiin oloihin nähden. Esimerkiksi juuri näissä tapauksissa on voitava arvioida elatusavun määrä uudelleen kokonaistilanteen kannalta.

Myös lapsen tapaamisoikeuden muutoksilla saattaa olla vaikutusta elatusavun määrään. Elatusapua vahvistettaessa on voitu ottaa huomioon tapaamisoikeuden vaikutus elatusavun määrään. Jos lapsi kuitenkin alkuperäisestä sopimuksesta poiketen oleskelee huomattavan pitkän ajan toisen vanhemman luona, ei enää ole kysymys tavanomaisesta tapaamisoikeudesta, vaan järjestelystä, joka saattaa vaikuttaa elatusavun määrään. Elleivät vanhemmat voi tästä sopia, on mahdollista ajaa kannetta elatusavun muuttamisesta oleskeluajalta olennaisesti muutuneiden olosuhteiden perusteella.

Elatusapujen määräämisperusteet ovat käytännössä muodostuneet varsin kirjaviksi silloin, kun maksuvelvollinen on perustanut uuden perheen. Valiokunta toteaa, että mahdollinen uusi lapsi uudessa perheessä laajentaa maksuvelvollisen elatusvelvollisuutta ja näin ollen vaikuttaa asianomaisen maksukykyyn. Lisäksi valio-

kunta toteaa, että se eräin paikoin käytäntöön otettu tulkinta, että uuden puolison tulot ja varat lisäävät elatusvelvollisen maksukykyä, on lainvastainen. Uuden puolison elatusvelvollisuus toisen puolison lapseen rajoittuu avioliittolain 46 §:n 2 momentin mukaan vain niihin tapauksiin, jolloin lapsi on syntynyt ennen puolisoitten avioliittoa ja otettu heidän yhteisessä kodissaan tai muuten yhteisesti elätettäväksi.

Vaihtelevaan tuomioistuintäytäntöön viitaten valiokunnalle on myös esitetty, että elatusavun määrittämisperusteet pitäisi säännellä tiukemmin ja yksiselitteisemmin kuin voimassa olevassa laissa ja nyt puheena olevassa lainmuutoksessa on tehty. Kun lapsen elatuksen määräämisperusteita ovat sekä lapsen tarpeet että vanhempien kyky huolehtia elatuksesta, olosuhteet vaihtelevat eri tapauksissa niin huomattavasti, ettei yksityiskohtainen sääntely lakivaliokunnan käsityksen mukaan ole mahdollista.

Valiokunnan tietoon on saatettu, että käytännössä esiintyy lukuisia tapauksia, joissa sosiaalilautakunnat tai jopa tuomioistuimet ovat muuttaneet takautuvasti elatusavun määriä. Takautuvilla muutospäätöksillä on elatusapu poistettu tai sen määrää alennettu. Tällöin on puututtu lapselle jo erääntyneisiin elatusapuihin ja siten otettu pois jo saavutettuja etuja.

Helsingissä 15 päivänä lokakuuta 1981

Valiokunta toteaa, että voimassa olevan lainsäädännön nojalla elatusapua ei voida viranomaispäätöksin muuttaa — ei poistaa eikä alentaa — taannehtivasti. Lainvoimaisen ratkaisun muuttaminen on mahdollista vain purkuteitse. Lainvastaiset takautuvat päätökset ovat aiheuttaneet erityisen hankalia tilanteita sosiaalilautakunnille, jotka ovat maksaneet elatustukea laiminlyötyjen elatusapujen sijaan tuolta takautuvalta ajalta. Tästä puolestaan seuraa tehdyn päätöksen purkuoikeudenkäyntejä hovioikeudessa tai tarpeettomia hallinnollisia prosesseja elatustukien osalta lääninoikeuksissa.

Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä. Samalla valiokunta, viitaten eduskunnan lapsen asemaa koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä vuoden 1975 valtiopäivillä hyväksymään toivomukseen, pitää edelleenkin tärkeänä, että hallitus seuraa tarkasti lapsen asemaa koskevan lainsäädännön soveltamista ja toimivuutta ja tarvittaessa antaa eduskunnalle aiheelliseksi havaitut muutosehdotukset sisältävän esityksen.

Edellä olevaan viitaten valiokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus hyväksyttäisiin muuttamattomana.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Melin, varapuheenjohtaja Suonio, jäsenet Hirvelä, Jaakon-

saari, Kuoppa, Mäkyne, Paakkinen, Pukkio, Rautiainen, Rytönen, Skinnari ja Starast sekä varajäsen Pihlajamäki.